

Glosa do wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 12 stycznia 2021 r., LB przeciwko Węgrom (skarga nr 36345/16) w sprawie ochrony danych osobowych podatników – krytyczna

Gloss to the judgment of the European Court of Human Rights of 12 January 2021, LB v Hungary (Application No. 36345/16) on the protection of taxpayers' personal data – critical

Abstrakt

Glosowany wyrok dotyczy problematyki ochrony danych osobowych podatników. Interpretacji został poddany art. 8 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka¹ (dalej: EKPCz) dotyczący prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego oraz art. 55 ust. 3 i 5 węgierskiej ustawy o administracji podatkowej z 2003 r. Zgodnie z prawem węgierskim na stronie tamtejszego Krajowego Urzędu Podatkowego i Celnego publikowany jest wykaz podatników, których zaległości podatkowe przekraczają 10 mln forintów węgierskich. W przypadku skarżącego opublikowane informacje obejmowały jego imię i nazwisko, adres zamieszkania, numer identyfikacji podatkowej oraz kwotę niezapłaconego podatku. Europejski Trybunał Praw Człowieka (dalej: ETPCz) uznał, że węgierskie organy podatkowe nie naruszyły art. 8 EKPCz poprzez opublikowanie na swojej stronie internetowej danych osobowych podatników mających zaległości podatkowe.

¹ Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie 4.11.1950 r., Dz. U. 1993 r., Nr 61 poz. 284.

Słowa kluczowe: prawo do prywatności, ochrona danych osobowych, Europejska Konwencja Praw Człowieka, prawo podatkowe

Abstract

The judgment under review deals with the issue of the protection of taxpayers' personal data. Article 8 of the European Convention on Human Rights (hereinafter: ECHR) on the right to respect for private and family life and Article 55(3) and (5) of the Hungarian Tax Administration Act 2003 were interpreted. Under Hungarian law, a list of taxpayers whose tax arrears exceed 10 million Hungarian forints is published on the website of the Hungarian National Tax and Customs Administration. In the case of the applicant, the published information included his name, residential address, tax identification number and the amount of unpaid tax. The European Court of Human Rights (hereinafter: ECtHR) held that the Hungarian tax authorities did not violate Article 8 of the ECHR by publishing on their website the personal data of taxpayers with tax arrears.

Keywords: right to privacy, protection of personal data, European Convention on Human Rights, tax law

1. Stan faktyczny

Okoliczności sprawy były takie, że w styczniu 2016 r. węgierski organ podatkowy opublikował na swojej stronie internetowej, zgodnie z prawem krajowym, dane osobowe skarżącego. Na liście tzw. nierzetelnych podatników umieszczane są osoby, których zaległości podatkowe i długi przekroczyły 10 milionów forintów węgierskich za poprzedni kwartał. Następnie skarżący znalazł się na liście tzw. głównych oszustów podatkowych zawierającej ewidencję osób, których zaległości podatkowe i długi przekraczały 10 milionów forintów węgierskich przez okres dłuższy niż 180 dni. Dane osobowe publikowane na tych listach obejmowały imię i nazwisko osoby, której dane dotyczą, adres zamieszkania, numer identyfikacji podatkowej oraz kwotę niezapłaconego podatku.

Dodatkowo informacje zamieszczone na stronie węgierskiego organu podatkowego były następnie powielane przez media internetowe, które stworzyły interaktywną mapę zawierającą wykaz osób z zaległościami podatkowymi. Na mapie, miejsce zamieszkania lub siedziba podmiotu, mającego zaległości podatkowe zostały oznaczone czerwoną kropką. Za każdym razem, po kliknięciu na czerwoną kropkę, pojawiały się dane osobowe skarżącego. Dane te były dostępne dla wszystkich czytelników mediów internetowych.

W opinii skarżącego opublikowanie jego danych osobowych na liście osób z zaległościami podatkowymi nie mogło być uznane za konieczne w demokratycznym społeczeństwie. Skarżący stwierdził, że głównym powodem opublikowania jego danych osobowych było publiczne zawstyżenie, co nie może być uznane za uzasadniony cel na podstawie art. 8 EKPCz. Zwrócił uwagę, że publikowanie danych osobowych podatników w takim zakresie pozbawia ich godności. Skarżący nie kwestionował, że zadeklarowanym celem ustawodawcy było przeciwdziałanie unikaniu i uchylaniu się od opodatkowania. Twierdził natomiast, że wybrane środki były wyraźnie nieproporcjonalne do osiągnięcia tego celu. Skarżący stwierdził, że mimo, iż jego dane stały się publicznie znane, to mało prawdopodobne jest to, aby osoby trzecie mogły wpłynąć na jego przestrzeganie przez niego prawa podatkowego.

Z kolei węgierski organ podatkowy argumentował, że celem publikacji wykazu podatników z zaległościami podatkowymi jest zabezpieczenie dobrobytu gospodarczego kraju, a także ochrona praw innych osób, tj. faktycznych i potencjalnych partnerów biznesowych skarżącego.

2. Rozstrzygnięcie ETPCz

Trybunał na wstępie stwierdził, że sprawa nie dotyczy ponownego opublikowania danych osobowych skarżącego przez internetowy serwis informacyjny w formie tzw. mapy nierzetelnych podatników ani późniejszej dostępności danych osobowych skarżącego poprzez linki w wykazie wyników wyświetlanych przez wyszukiwarki internetowe, a jedynie publikację tych

danych na stronie internetowej organu podatkowego. Zdaniem Trybunału działania organu podatkowego i jego odpowiedzialność w zakresie publikacji danych podatników zasadniczo różnią się od rozpowszechniania tych informacji przez media internetowe lub wyszukiwarki internetowe.

W głosowanym wyroku Trybunał nie zakwestionował, że węgierski środek prawny przewidujący publikację m.in. imienia i nazwiska czy adresu domowego skarżącego obejmuje dane osobowe wiążące się z ochroną prawa do życia prywatnego. Trybunał przypominał, że pojęcie „życia prywatnego” jest terminem szerokim, nie ujętym w wyczerpującej definicji. Zgodnie ze wcześniejszym orzecnictwem pojęcie „życia prywatnego” może obejmować wiele aspektów tożsamości osoby, w tym imię i nazwisko osoby, a także inne dane osobowe, co do których osoby fizyczne mogą zgodnie z prawem oczekiwać, że nie powinny być publikowane bez ich zgody, a także czynności o charakterze zawodowym lub biznesowym².

Trybunał, uznawszy że publikacja danych osobowych skarżącego na stronie internetowej organu podatkowego stanowi ingerencję w jego prawo do życia prywatnego w rozumieniu art. 8 EKPCz, musiał zdecydować, czy środek ten może być uzasadniony w świetle ust. 2 tego artykułu³. Należy przypomnieć, że test zgodności ograniczeń prawa do prywatności wyrażony w art. 8 ust. 2 EKPCz stanowi, że ingerencja w prawo do prywatności dopuszczalna jest po kumulatywnym spełnieniu trzech warunków, jakimi są: zgodność z ustawą, zastosowanie środka w celu ochrony enumeratywnie wskazanych wartości, jakimi są bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochrona porządku i zapobieganie przestępstwom, ochrona zdrowia i moralności lub ochrona praw i wolności osób; konieczność zastosowania środka w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na dobro, które ma być chronione; ograniczenie musi być również

² Zob. np. wyrok ETPCz: z 16 grudnia 1992 r. Niemietz przeciwko Niemcom, skarga nr 13710/88 § 29; z 23 lipca 2003 r., Smirnova przeciwko Rosji, skarga nr 46133/99 i 48183/99, § 95; z 7 lutego 2012 r., Axel Springer AG przeciwko Niemcom, skarga nr 39954/08, § 83; z 18 października 2016 r., Vukota-Bojić przeciwko Szwajcarii, skarga nr 61838/10, § 52.

³ Zob. wyrok ETPCz z 31 marca 2016 r., *Šantare* i *Labazņņikovs* przeciwko Łotwie, skarga nr 34148/07, § 52.

„przewidziane przez prawo” i „zgodne z prawem”⁴. Zatem w glosowanym wyroku ETPCz badając czy ingerencja w prawo do prywatności poprzez publikację danych osobowych podatnika na stronie organu podatkowego była uzasadniona oceniał trzy kryteria: zgodność ingerencji z prawem, uzasadniony cel oraz konieczność w społeczeństwie demokratycznym (zasada proporcjonalności).

Analizując pierwsze kryterium Trybunał podkreślił, że kwestionowana publikacja danych osobowych podatnika miała podstawę prawną w art. 55 ust. 3 i 5 węgierskiej ustawy o administracji podatkowej.

Co do drugiego kryterium, to tutaj Trybunał zaakceptował stanowisko rządu, że celem leżącym u podstaw węgierskiej polityki ustawodawczej polegającej na udostępnianiu danych osobowych podatników mających zaległości podatkowe była potrzeba ochrony dobrobytu gospodarczego kraju i praw innych osób. Ponadto zdaniem Trybunału, również z uzasadnienia węgierskiej ustawy podatkowej wynika, że celem ujawnienia przewidzianego w jej art. 55 ust. 5 jest ochrona szczególnych interesów osób trzecich w stosunku do podatników, którzy są zobowiązani do zapłaty podatku przez umożliwienie im wglądu w ich sytuację materialną. Dlatego zdaniem Trybunału usprawiedliwione jest powoływanie się w tym wypadku państwa na potrzebę ochrony praw i wolności osób trzecich w rozumieniu art. 8 ust. 2 EKPCz.

Analizując kryterium „konieczności” podkreślił, że ingerencja będzie uważana za „konieczną w społeczeństwie demokratycznym” dla osiągnięcia uzasadnionego celu, jeśli odpowiada „naglącej potrzebie społecznej”, a w szczególności, jeśli jest proporcjonalna do uzasadnionego celu, do którego dąży się oraz jeśli powody przytoczone przez władze, aby to uzasadnić, są „odpowiednie i wystarczające”⁵. Trybunał zauważył, że z dotychczasowego

⁴ Por. szerzej L. Garlicki, w: Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, t. 2: Komentarz do art. 19–59 oraz Protokołów dodatkowych, L. Garlicki (red.), Warszawa 2011, s. 483–490; E. Milczarek, Prywatność wirtualna. Unijne standardy ochrony prawa do prywatności w Internecie, Warszawa 2020.

⁵ Zob. wyroki ETPCz: z 21 lutego 1986 r., James i inni v. Wielka Brytania, § 36; z 4 grudnia 2008 r., S. i Marper przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, skarga nr 30562/04 i 30566/04, § 67; z 15 kwietnia 2013 r., Animal Defenders International przeciwko Wielkiej Brytanii, skarga nr 48876/08, § 110; z 17 października 2019 r., Polyakh i inni przeciwko Ukrainie, skarga nr 58812/15, § 293.

orzecznictwa strasburskiego wynika, że w celu określenia proporcjonalności środka ogólnego Trybunał musi przede wszystkim ocenić leżące u jego podstaw decyzje legislacyjne⁶.

Trybunał podkreślił znaczenie wdrożenia kwestionowanego środka, który jego zdaniem przyczynia się efektywnego, dobrego funkcjonowania nie tylko systemu podatkowego, ale całej gospodarki. Trybunał stwierdził, że wybór przez ustawodawcę środka prawnego w postaci upublicznienia tożsamości osób, które nie respektują swoich zobowiązań podatkowych, w celu poprawy dyscypliny płatności oraz ochrony interesów gospodarczych osób trzecich, przyczyniając się do prawidłowego funkcjonowania gospodarki, nie jest wyborem w sposób oczywisty nieposiadającym rozsądnych podwalin. Trybunał podkreślił, że nie można krytykować ustawodawcy z tego tylko powodu, iż dla zapewnienia dokładnych informacji na temat osób uchylających się od płacenia podatków, wybrał on miejsce zamieszkania jako dodatkową informację identyfikującą takiego podatnika.

Jak zauważył Trybunał, węgierska ustawa o administracji podatkowej, która była podstawą kwestionowanego środka, przewidywała publikację danych osób unikających lub uchylających się od opodatkowania. Ponadto ustawodawca węgierski wprowadził rozróżnienie między podatnikami w oparciu o odpowiednie kryteria. Trybunał przyjął zatem, że środek był wprowadzony w celu przeciwdziałania ryzyku zakłócenia funkcjonowania systemu podatkowego, a ustawodawca ograniczył wszelkie negatywne skutki takiej publikacji do tych podatników, których zachowanie było najbardziej szkodliwe dla systemu podatkowego i gospodarki.

ETPC zaznaczył również, że ma wątpliwości, czy lista podatników, widniejąca w języku węgierskim na stronie węgierskiego organu podatkowego, faktycznie może przyciągać uwagę opinii publicznej na całym świecie, tj. uwagę osób innych niż zainteresowane.

Trybunał stwierdził również, że strona internetowa organu podatkowego (jako portal przeznaczony do spraw podatkowych) zapewnia, że dane osobowe zostały rozpowszechnione w sposób racjonalnie nastawiony na

⁶ Wyrok ETPCz z 23 marca 2017 r., A.-MV przeciwko Finlandii, skarga nr 53251/13, § 82.

dotarcie do osób szczególnie nimi zainteresowanych, przy jednoczesnym uniknięciu ich udostępnienia innym osobom. Ponadto Trybunał także zauważył, że strona internetowa organu podatkowego nie dawała możliwości ośmieszania czy też poniżania skarżącego, na przykład poprzez umieszczanie komentarzy pod przedmiotową listą.

W rezultacie ETPCz nie znalazł dowodów na to, że publikacja danych podatnika wywarła jakąkolwiek ingerencję na życie prywatne skarżącego. Odrzucił roszczenie skarżącego i orzekł, że publikacja danych identyfikujących skarżącego była uzasadniona celem ochrony systemu podatkowego i osób trzecich w odniesieniu do osób fizycznych niewypełniających ich obowiązków podatkowych.

Należy podkreślić, że głosowane orzeczenie, w którym nie stwierdzono naruszenia art. 8 EKPCz zapadło większością pięciu głosów do dwóch głosów⁷.

3. Komentarz

Głosowany wyrok dotyczy jednego z podstawowych praw podatnika. Ochrona danych osobowych ma fundamentalne znaczenie dla korzystania przez podatników z ich prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, zagwarantowanego w art. 8 EKPCz, a także – co warto dodać, art. 7 Karty Praw Podstawowych⁸ oraz w krajowych porządkach prawnych poszczególnych państw⁹. Prawo krajowe musi zapewniać odpowiednie zabezpieczenia, aby zapobiec takiemu wykorzystaniu danych osobowych, które może być niezgodne z międzynarodowymi i unijnymi standardami ochrony praw podatnika. Oczywiście prawo do prywatności nie jest prawem bezwzględny, lecz podlega ograniczeniom. Prawo do prywatności podlega ograniczeniom ze względu na wartości składające się na interes

⁷ Sędziowie G. Ravarani i J. Schukking złożyli zdanie odrębne, w którym nie zgodzili się co do zakresu publikowanych danych osobowych oraz sposobu ich publikacji.

⁸ Karta praw podstawowych Unii Europejskiej, wersja skonsolidowana, Dz. Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 389.

⁹ W Polsce art. 47 Konstytucji RP stanowi, że każdy ma prawo do ochrony życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz decydowania o swoim życiu osobistym. W węgierskiej ustawie zasadniczej z dnia 25 kwietnia 2011 r. prawo do prywatności i ochrony danych osobowych zostało uregulowane w jej art. VI ust. 1 i 2.

publiczny¹⁰. Interes ten może być wyrażony w przepisach prawa lub aktach władzy, jednak współczesne standardy demokratycznego państwa prawa ograniczają katalog dóbr ogólnospołecznych, których ochrona uzasadnia ograniczenie praw i wolności podatnika wskazując jednocześnie, że ograniczenie tych praw powinno wynikać wyłącznie z przepisów prawa¹¹.

W wyroku ponad wszelką wątpliwość ustalono, że dane opublikowane na stronie węgierskiego organu podatkowe stanowią dane osobowe i informacje osobowe, które pociągają za sobą ochronę prawa do życia prywatnego. Trybunał także słusznie orzekł, że publikacja danych identyfikujących skarżącego była uzasadniona, ponieważ miała na celu ochronę systemu podatkowego i osób trzecich w odniesieniu do podatników niewypełniających obowiązków podatkowych.

Nie przekonują jednak rozważania Trybunału dotyczące zakresu publikowanych danych osobowych oraz sposobu (miejsca) ich publikacji. Po pierwsze należy podkreślić, że publikacja adresu zamieszkania podatnika nie jest w żaden sposób potrzebna do jego identyfikacji, a tym samym do osiągnięcia celu węgierskiego prawa. W szczególności ze względu na to, że tenże ETPCz we wcześniejszych wyrokach podkreślał, że publikacja danych osobowych takich jak adres domowy, może mieć znaczące skutki, a nawet poważne reperkusje dla życia prywatnego danej osoby.

Trudno także zgodzić się ze stanowiskiem Trybunału, że taka publikacja była jedynym sposobem na odróżnienie skarżącego od innych podatników o takim samym nazwisku. Słuszna argumentacja w tym zakresie została przedstawiona w zdaniu odrębnym dwóch sędziów, którzy podkreślili, że tam, gdzie osoby trzecie nie znają podatnika z tzw. listy nielegalnych podatników to nie zostanie on „zidentyfikowany” poprzez podanie adresu domowego. Jeśli jednak jest on znany – publicznie lub indywidualnie – samo nazwisko powinno wystarczyć osobom trzecim, aby zidentyfikowały, z kim mają do

¹⁰ A Mednis, *Prawo do prywatności a interes publiczny*, Kraków 2006; A. Franczak, *Obowiązek przekazywania informacji o schematach podatkowych w świetle unijnych standardów ochrony praw podatnika* [w:] *Identyfikacja barier prawnych w prowadzeniu działalności gospodarczej. Wybrane zagadnienia*, red. J. Głumińska-Pawlic, B. Przywora, A. Słysz, C.H. Beck, Warszawa 2020

¹¹ Ibidem.

czynienia. Ponadto precyzyjną identyfikację może zapewnić opublikowany numer identyfikacji podatkowej.

Po drugie sama publikacja danych osobowych podatnika na stronie internetowej węgierskiego organu podatkowego jest problematyczna ze względu na zakres dostępności tych informacji. Tutaj także słusznie podniesiono w zdaniu odrębnym, że szczególnie problematyczne jest odniesienie w uzasadnieniu wyroku do „zainteresowanych”, ponieważ wyrok nie precyzuje, kto tak naprawdę ma być zainteresowany przekazanymi informacjami. Jak podkreślono w zdaniu odrębnym, jeśli celem jest zapewnienie ogólnokrajowego, a nawet światowego zasięgu informacji dla potencjalnych kontrahentów tych podatników, to niewątpliwie dysponują oni innymi sposobami weryfikacji ich wiarygodności biznesowej.

Trafnie wskazano w zdaniu odrębnym, że organ podatkowy z pewnością mógł i powinien był przewidzieć, nadmierny zasięg przekazanych informacji i ponosi odpowiedzialność nie za faktyczne ponowne opublikowanie danych, ale za umożliwienie takich publikacji. Dodatkowo należy wskazać, że usunięcie danych osobowych podatnika na stronie internetowej węgierskiego organu podatkowego po zapłaceniu kwoty zaległego podatku staje się nieistotne w przypadku ponownego, powielającego pierwotną informację opublikowania tych danych w Internecie. Istotne jest również to, że usunięcie danych ze strony internetowej organu podatkowego nie powoduje automatycznego usunięcia tych danych z każdej strony internetowej, która powieliła informacje organu podatkowego.

Należy tutaj przypomnieć, że państwa-strony EKPCz są zobowiązane nie tylko do poszanowania, ale także do ochrony praw podstawowych, takich jak prawo do prywatności. Jak wynika z art. 1 EKPCz państwa-strony zapewniają każdej osobie podlegającej ich jurysdykcji prawa i wolności określone w Konwencji. Zasada ta została również potwierdzona w art. 33 i 34 EKPCz, w których określone są przesłanki dopuszczalności skargi. Taką przesłanką jest m.in. wymóg kierowania skargi wyłącznie przeciwko państwu. Przy czym działania osób prywatnych mogą w niektórych sytuacjach rodzić obowiązek

podjęcia pewnych działań przez państwo¹². Zatem mogą być wymagane od organów krajowych działania mające na celu niedopuszczenie do naruszenia praw określonych w Konwencji przez osoby prywatne bądź też naprawienie szkody powstałej na skutek dokonanego naruszenia¹³. Obowiązek podjęcia działań jest określony terminem „obowiązki pozytywne” (ang. *positive obligations*, fr. *obligations positives*)¹⁴. Podsumowując należy stwierdzić, że pozytywne obowiązki polegają z jednej strony na obowiązku umożliwienia efektywnego korzystania z przysługujących jednostce praw i wolności poprzez stworzenie odpowiednich rozwiązań systemowych, a z drugiej strony na zapewnieniu ochrony przed naruszeniami¹⁵. Zatem ingerencja osoby prywatnej, w tym przypadku mediów internetowych w prawo podatnika do prywatności może być przypisane państwu węgierskiemu przez to, że nie zapobiegło tej ingerencji.

Ponadto należy odnieść się krytycznie do założenia przyjętego przez Trybunał, że skoro podatnik nie wykazał konkretnych reperkusji dla jego życia prywatnego poprzez publikację jego danych na stronie internetowej organu podatkowego, to tym samym nie doświadczył poważnej ingerencji w swoje życie prywatne. Taki dowód jest niezwykle trudny do przytoczenia i nierzadko pozostaje w sferze psychicznej, a konkretny wpływ takiego środka trudno jest obiektywnie zmierzyć. Zostało to również dostrzeżone w zdaniu odrębnym. Przykładowo, opublikowane dane osobowe podatnika mogą w przyszłości posłużyć do stworzenia baz instytucji kredytowych czy ubezpieczeniowych i przekładać się bezpośrednio na ocenę zdolności kredytowej lub możliwości otrzymania zniżek w zakupie ubezpieczenia. Zatem chociaż trudno jest przedstawić dowody na konkretną i natychmiastową szkodę jaką poniósł podatnik, którego dane zostały opublikowane, to łatwo jest wskazać realne zagrożenia, jakie w praktyce mogą się zmaterializować.

¹² M. Jankowska-Gilberg, *Zakres obowiązków pozytywnych państwa na tle aktualnego orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego*, vol. VII, A.D. MMIX, Numer specjalny – ochrona praw człowieka, s. 35 i n.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ R. Uerpmann-Witzack, *Höchstpersönliche Rechte und Diskriminierungsverbot*, w: *Europäische Grundrechte und Grundfreiheiten*, Berlin 2005, § 3, Nb 26 i n.

Podsumowując, głosowany wyrok należy ocenić krytycznie, gdyż ocena proporcjonalności zastosowanego środka powinna doprowadzić do stwierdzenia naruszenia w tej konkretnej sprawie art. 8 EKPCz. Niewątpliwe jest to, że w tym wyroku ETPCz zawiesił bardzo niską poprzeczkę dla państw, które chciały stosować podobne środki w celu przeciwdziałania unikaniu i uchylaniu się od opodatkowania.

BIBLIOGRAFIA

Literatura

Franczak A., *Obowiązek przekazywania informacji o schematach podatkowych w świetle unijnych standardów ochrony praw podatnika* [w:] *Identyfikacja barier prawnych w prowadzeniu działalności gospodarczej. Wybrane zagadnienia*, red. J. Glumińska-Pawlic, B. Przywora, A. Słysz, C.H. Beck, Warszawa 2020.

Garlicki L., w: *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności*, t. 2: *Komentarz do art. 19–59 oraz Protokołów dodatkowych*, L. Garlicki (red.), Warszawa 2011.

Jankowska-Gilberg M., *Zakres obowiązków pozytywnych państwa na tle aktualnego orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego*, vol. VII, A.D. MMIX, Numer specjalny – ochrona praw człowieka.

Mednis A., *Prawo do prywatności a interes publiczny*, Kraków 2006.

Milczarek E., *Prywatność wirtualna. Unijne standardy ochrony prawa do prywatności w Internecie*, Warszawa 2020.

Uerpman-Witzack R., *Höchstpersönliche Rechte und Diskriminierungsverbot*, w: *Europäische Grundrechte und Grundfreiheiten*, Berlin 2005, § 3, Nb 26.

Akty prawne

Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie 4.11.1950 r., Dz. U. 1993 r., Nr 61 poz. 284.

Karta praw podstawowych Unii Europejskiej, wersja skonsolidowana, Dz. Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 389.

Wykaz orzecznictwa

Wyrok ETPCz z 21 lutego 1986 r., James i inni v. Wielka Brytania, skarga nr 8793/79.

Wyrok ETPCz z 16 grudnia 1992 r. Niemietz przeciwko Niemcom, skarga nr 13710/88.

Wyrok ETPCz z 23 lipca 2003 r., Smirnova przeciwko Rosji, skarga nr 46133/99 i 48183/99.

Wyrok ETPCz z 4 grudnia 2008 r., S. i Marper przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, skarga nr 30562/04 i 30566/04.

Wyrok ETPCz z 7 lutego 2012 r., Axel Springer AG przeciwko Niemcom, skarga nr 39954/08.

Wyrok ETPCz z 15 kwietnia 2013 r., Animal Defenders International przeciwko Wielkiej Brytanii, skarga nr 48876/08.

Wyrok ETPCz z 31 marca 2016 r., Šantare i Labazņikovs przeciwko Łotwie, skarga nr 34148/07.

Wyrok ETPCz z 18 października 2016 r., Vukota-Bojić przeciwko Szwajcarii, skarga nr 61838/10.

Wyrok ETPCz z 23 marca 2017 r., A.-MV przeciwko Finlandii, skarga nr 53251/13.

Wyrok ETPCz z 17 października 2019 r., Polyakh i inni przeciwko Ukrainie, skarga nr 58812/15.